

С. 106-108. URL : <https://biblioteka.cdu.edu.ua/bulleten/ukrpeasants/US2.pdf> (дата звернення: 23.12.2023).

Наук. керів.: Прокопчук В. С., доктор. іст. наук, професор

Комар Максим

ОСНОВНІ ЗДОБУТКИ ВІЙСЬКОВИХ РЕФОРМ ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО У КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВОТВОРЧИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ (КВІТЕНЬ – ГРУДЕНЬ 1918 р.)

У статті здійснена спроба проаналізувати основні складові військової реформи гетьмана Павла Скоропадського.

***Ключові слова:** реформа, Українська Держава, Українська армія, військовий статут, мобілізація.*

Актуальність даної теми зумовлена необхідністю розуміння важливості основних здобутків реформ на основі яких відбувалася трансформація збройних сил Української Держави в період правління Павла Скоропадського.

Метою військових реформ Павла Скоропадського було:

- об'єднати розрізнені військові формування в Українській армії;
- збільшення чисельності війська;
- покращення організації та бойової готовності збройних сил;
- створення військових шкіл та військових навчальних закладів;

Одним із головних напрямків внутрішніх реформ в Україні під час гетьманського режиму було створення та впорядкування збройних сил. Це передбачало низку нормативно-правових заходів та практичну роботу з метою відновлення повністю зруйнованих армії та флоту, які існували за часів Центральної Ради [8, с. 121]. У травні 1918 р. відбувалося активне формування та реорганізація основних підрозділів військового відомства Української Держави. 30 травня було прийнята нова військова присяга. Згідно з планами

гетьманського режиму, національна армія повинна була налічувати 310 тисяч військовослужбовців, включаючи 175 генералів, 15 тисяч старшин і 3 тисячі військових урядовців.

Армія повинна була складатися з постійних та резервних сил і включати чоловіків віком 19 років та старше. Відбір на військову службу здійснювався шляхом жеребкування серед осіб, які мали обов'язок служити. Деяким особам надавалася можливість вступити до «вільної» служби, яка функціонувала на основі контракту (охотники). Тривалість військової служби коливалася від двох до трьох років, залежно від виду війська.

Законами Української Держави від 24 липня 1918 р. «Про загальний військовий обов'язок» та від 1 серпня того ж року «Про політично-правове становище служачих військового відомства» були закладені основи військового будівництва. Однак, перший призов рекрутів було призначено Військовим міністерством на 15 листопада 1918 р., а другий – на 1 березня 1919 р. Згідно з планами, перший набір мав забезпечити армію 85 000 новобранців, а другий набір передбачав залучення ще 79 000 осіб [5].

20 жовтня Гетьман прийняв резолюцію уряду під назвою «Про введення окремого корпусу» і ухвалу «Про реєстрацію та мобілізацію офіцерів та випускників військових шкіл колишньої Російської армії, а також унтер-офіцерів неповного строку проживання у межах Української держави». Протягом наступного тижня всі військовозобов'язані особи молодше 35 років повинні були зареєструватися у місцевому комендантському пункті. Окремий корпус планувався створити зразкові навчальні підрозділи для потреб української армії.

Відповідно до нового Статуту, були встановлені деякі обмеження для військовослужбовців, їм заборонено брати участь у мітингах і демонстраціях. Крім того, призовний вік для юнаків було знижено до 19 років, термін служби скорочено до двох років для піхоти та артилерії і до трьох років для інших родів військ. Ці зміни, передбачені новим Статутом, були зустріті негативно деякою

частиною населення, що постраждала від цих обмежень, і були використані опонентами для проведення антигетьманської агітації. 15 листопада відбулася сутичка між студентською молоддю та однією з офіцерських одиниць, після попередження офіцери відкрили вогонь, що призвело до загибелі 8 осіб і поранення 12 [9].

Гетьман ухвалив дефінітивний закон про мобілізацію 5 грудня. Згідно з цим законом, для захисту міста Києва та його околиць підзвітні мобілізації були чоловіки, які народилися з 1 січня до 31 грудня 1898 р. Накази головнокомандуючого повинні були дотримуватися начальниками військових залог, а після введення воєнного стану губернатори, повітові старости та міські отамани ставали безпосередньо підпорядкованими. Проте, навіть під загрозою смертної кари ці накази не виконувалися [3].

У якості досвідченого військового стратега, П. Скоропадський добре усвідомлював важливість міцних національних збройних сил. Проте, з умов союзницьких угод, Україні було заборонено формувати регулярні збройні сили. Тому після революції, була розформована значна частина військового устрою УНР, включаючи Корпус Січових стрільців та дві Синьожупанні дивізії. Зате частина Запорізького корпусу, яка під керівництвом Армії УНР визволила Донбас від більшовиків, була зменшена до бригадного рівня і перейменована у Запорізьку дивізію. Ця дивізія була призначена для захисту північно-східного кордону Української Держави [2].

Для створення ефективної армії Української Держави передбачалося створити 8 регіональних військових корпусів і 5 кінних дивізій. Проте гетьман не зміг реалізувати ці амбітні плани. Військове міністерство формувало особовий склад для лише частини з регіональних корпусів, а гетьманська гвардія – Сердюцьку дивізію, яка складалася з заможних селян Лівобережжя. У серпні Сірожупанну дивізію було передано уряду гетьмана і вона отримала назву 1-ша Козацько-стрілецька дивізія. Того ж місяця гетьман видав наказ про

відновлення Окремого загону Січових стрільців. На початку листопада його особовий склад нараховував 59 старшин та 1187 стрільців [2].

Звертаючи увагу на військову реформу, варто відзначити такі факти. Згідно з планами українського гетьманського уряду, були заплановані створення трьох молодіжних військових шкіл у Києві та двох у Одесі, Чугуєві та Єлисаветграді. Також була створена окрема Миколаївська гардемаринська школа. Отже, це передбачало формування нової професійної військової еліти, яка стала б опорою для Збройних Сил Української Держави. У Одесі була заснована спеціальна міністерська комісія, яка аналізувала війну, що тривала у 1914–1918 роках [5].

4 липня 1918 р. в уряді П. Скоропадського, разом з досвідченими генералами та полковниками Генерального штабу, зокрема О. Слівінським, О. Галкіним, М. Какуріним, Е. Мишковським, С. Дельвігом, В. Сінклером, М. Юнаківим і В. Петрівим, було затверджено спеціально розроблений план створення армії Української Держави. Після таємної зустрічі Павла Скоропадського з імператором Вільгельмом II у Берліні 6 вересня положення плану було доповнене.

Згідно з планом, Українська армія мала складатися з 300 тисяч козаків і розподілятися на вісім артилерійських корпусів. Кожен корпус повинен був мати дві піхотні дивізії, одну кінну дивізію, три гарматні бригади та ще один гарматний полк. До армії приєдналися 175 генералів та близько 45 тисяч старших офіцерів [4].

Планувалося, що до листопада в них будуть включені старші і молодші склади в усіх частинах, а з 15 листопада планувалося перша повна мобілізація з 85 тисяч волонтерів. Додатково планувалося мобілізувати 79 000 козаків до березня 1919 р., і незабаром планувалося збільшити чисельність війська до 300 000 козаків, що гарантувало б повну безпеку для Української Держави. На ці заходи уряд виділив 1254 мільйони карбованців [4].

Відмінно від Центральної Ради, гетьман Павло Скоропадський, не зважаючи на опір німецької окупаційної влади, з самого початку процесу створення держави на основі систематичності та організації зверху, зумів створити регулярну та боєздатну армію в ході військової реформи [1, с. 110]. За перші місяці військового будівництва було залучено близько 300 генералів і адміралів, колишніх офіцерів Генерального штабу російської армії, які мали великий військовий досвід та освіту, набуті під час участі в кількох війнах. Завдяки введенню кадетського корпусу та військових шкіл, армія отримала можливість залучити більше командного складу. Були створені умови для формування артилерійських полків та бригад. Весь цей процес відбувався за чіткого керівництва системою управління артилерією, від головних інспекторів артилерії армії до командирів полків та окремих дивізій [7].

Список використаних джерел та літератури

1. Гриценко А.П. Усі уроки до курсу «Історія України». 10 клас. Стандартний та академічний рівні. Харків: Вид. група «Основа», 2012. 221[3] с.
2. Держава UA. Гетьманат Павла Скоропадського. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyi-materialy/vchytelyam/metodychni-rekomendaciyi/derzhava-ua-getmanat-pavla-skoropadskogo> (дата звернення 02.10.2023).
3. Дорошенко Д. І. Історія України (1917–1923). Київ: Темпора, 2002. 320 с.
4. Крип'якевич І., Гнатевич Б., Стефанів З. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.). Львів: Світ, 1991. 712 с.
5. Попенко Я. Особливості реформ в Україні за часів уряду гетьмана П. Скоропадського. *Українознавчий альманах*. 2013. Вип. 13. С. 131–138.
6. Тимошук О. В. Охоронний апарат Української Держави (квітень–грудень 1918 року). Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 462 с.
7. Ткачук П. П. Військові реформи гетьмана Павла Скоропадського у контексті державотворчих процесів в Україні (квітень – грудень 1918 року). *Військово-науковий вісник*. 2019. № 31. С. 112–123.
8. Хрестоматія зі всесвітньої історії. 10 клас.: в 2 ч. Частина 1 / Упорядник А.П. Гриценко. Харків : Вид. група «Основа», 2013. 126[2] с. (Б-ка журн. «Історія та правознавство». Вип. 08(116)).
9. Федюк В. П. Украина в 1918 году. Гетьман П. П. Скоропадский: учебное пособие. Ярославль, 1993. 80 с.

Наук. керівн.: Артюх В. О., канд. філос. Наук, доцент